

## بررسی مقایسه‌ای عملکرد شرکت‌های واگذار شده قبل و بعد از واگذاری بر اساس مدل اف کیو ام (EFQM) و برخی شاخص‌های مالی

محمد حامد خان محمدی\*

علی اکبر قره داغی\*\*

### چکیده:

خصوصی سازی شرکت‌ها از جمله مواردیست که می‌تواند عملکرد فعالیت شرکت‌ها را با کیفیت مطلوب کنترل و جهت افزایش در بازدهی و همچنین شفافیت در امور، شرکت را به سمتی سوق می‌دهد که سهامداران به منظور افزایش منافع خود در کنار حمایت دولت بتوانند شرکت را به نحوی مطلوب کنترل کنند، لذا به منظور سنجش میزان توفیق دولت در امر واگذاری شرکت‌های مشمول واگذاری بر آن شدیم تا در این تحقیق ارزش شرکت را در قبل و بعد از واگذاری مورد ارزیابی قرار دهیم.

اما آن‌چه که در این تحقیق گردآوری شده این است که ابتدا داده‌ها از طریق پرسشنامه‌ای و مکاتبه با شرکت‌ها صورت پذیرفته و داده‌ها با استفاده از مدل تعالی سازمانی مدیریت کیفیت در سه معیار (مالی، بهره‌وری و اشتغالزایی) امتیاز بندی و رتبه بندی شده‌اند، سپس به منظور اثبات ادعای شرکت‌ها معیار مالی آن را از طریق اطلاعاتی که در بورس اوراق بهادار موجود بوده و با استفاده از شاخص‌هایی از قبیل کیوتوبین، ارزش افزوده بازار، بازدهی دارایی، بازدهی سرمایه و نسبت‌های مالی ارزیابی گردیده تا صحت و سقم و تفاوت ادعای اطلاعات حاصل از شرکت‌ها و بورس اوراق بهادار مشخص گردد، با گرفتن میانگین کلی شاخص‌ها حکایت از آن دارد که در کل متغیرها با ۴۳٪ افزایش در بهبود عملکرد نسبت به قبل از واگذاری مواجه بوده‌اند.

**کلمات کلیدی:** خصوصی سازی، واگذاری، ارزش شرکت، مدل تعالی سازمانی مدیریت کیفیت، کیوتوبین، ارزش افزوده بازار، نسبت‌های مالی

\* استادیار گروه حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی واحد دماوند

\*\* کارشناسی ارشد حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات ساوه، نویسنده مسئول Taraz102000@yahoo.com

## ۱- مقدمه

با توجه به لزوم اجرای سیاست‌های خصوصی‌سازی بخصوص در کشورهای دارای سیستم متمرکز و کاهش سهم دولت در فعالیت‌های اقتصادی، خصوصی‌سازی یک سیاست در جهت تعادل بخشیدن به عملکرد دولت در مقایسه با سایر بخش‌های اقتصادی می‌باشد.

در طول دهه ۱۹۹۰ خصوصی‌سازی به شدت در اروپای شرقی و اتحاد جماهیر شوروی سابق به عنوان بخشی از فرآیند گذار به اقتصاد بازار مورد توجه قرار گرفت، ضمن این که در آمریکای لاتین و سرتاسر آسیا و آفریقا هم به اجرا گذاشته شد. (کلود، وی، ۲۰۰۵)

بر اساس چارچوب حقوقی پیچیده‌ای که حداقل از نظر زمانی در قانون خصوصی‌سازی ۱۹۹۴ تجلی یافت، دولت‌ها یکی پس از دیگری با فروش‌های بزرگ توانستند سرمایه بازار سهام و تعداد سهامداران را افزایش داده و به کاهش قابل توجه بدهی عمومی و در نتیجه همگرایی بیشتر با ضوابط ماستریخت ۱ کمک کنند (گرانوف، ۲۰۱۱).

این برنامه با فراهم کردن فضای رقابت و بسط مکانیزم حاکم بر بازار بر کلیه فعالیت‌های اقتصادی بنگاه‌ها و واحدهای خصوصی را وادار می‌نماید تا عملکرد کاراترتری نسبت به بخش عمومی داشته باشد و در نتیجه یکی از مهمترین اهداف اجرای برنامه خصوصی‌سازی بهبود عملکرد بنگاه‌های اقتصادی واگذار شده به بخش غیر دولتی می‌باشد و به طور معمول تمام کشورهای دارای برنامه خصوصی‌سازی پس از اجرای این برنامه به منظور آگاهی از نتایج و دستاوردهای حاصل از واگذاری بنگاه‌ها به ارزیابی این برنامه با هدف ارزیابی عملکرد پس از واگذاری می‌پردازند (کميجانی، اکبر، ۱۳۸۱).

## ۲- بیان مسأله

موضوع خصوصی‌سازی پدیده‌ای است که در کشورهای توسعه یافته مدت‌ها پیش شروع شده است و یک بحث داغ اقتصادی دنیای امروزی است. در پی کشورهای توسعه یافته، کشورهای در حال توسعه و توسعه نیافته نیز خصوصی‌سازی را برای بهبود وضعیت اقتصادی و رفاهی خود شروع کرده اند (اسدالهی، سید محمد، ۱۳۸۰).

خصوصی‌سازی یا به اصطلاح واگذاری فعالیت‌های اقتصادی بخش عمومی به بخش خصوصی به مجموعه اقداماتی گفته می‌شود که در قالب آن در سطوح و زمینه‌های گوناگون، کنترل مالکیت یا مدیریت از دست بخش دولتی خارج و به دست بخش خصوصی گذارده می‌شود (باباجانی، جعفر، ۱۳۸۶). در ایران با شروع برنامه پنج ساله جهت ارتقاء کارایی فعالیت‌ها و کاهش حجم تصدی دولت و فعالیت‌های اقتصادی و خدماتی غیر ضرور و نیز ایجاد تعادل اقتصادی و استفاده بهینه از امکانات کشور، سیاست واگذاری سهام شرکت

های دولتی آغاز گردید (کیانی، منوچهر و همکاران ۱۳۸۰).

بنابراین بررسی اثرات این سیاست بر بهبود عملکرد شرکت‌ها، پارامتری است که نشان می‌دهد آیا خصوصی سازی در سود مورد مطالعه، بر بهبود عملکرد واقعی اقتصادی شرکت‌ها اثر مثبت داشته است یا خیر؟ همچنین این تحقیق درصدد آن است که واگذاری شرکت‌ها در ایران به منظور خصوصی سازی موفق بوده است یا خیر؟ و در پایان یک راهکار مناسب برای موفق شدن شرکت‌ها در امر خصوصی سازی ارائه نماید. (رفیعی، مهدی ۱۳۷۴).

### ۳- مبانی نظری تحقیق

در بررسی روند تطورات خصوصی سازی و دستیابی به اهداف عالیه آن و مسائل مطرح شده از میزان توفیق قبل و بعد از واگذاری و تفاوت صورت گرفته از ارزش شرکت بر اساس سنجش عملکرد و بررسی چرایی عدم موفقیت برخی شرکت‌ها نیازمند سنجه‌هایی می‌باشد که بتوان به نوعی علاوه بر ارزیابی صحت و سقم مدعا، به اطمینان معقول دست یافت (مک کال، ۲۰۰۹). در این میان نظریات صورت گرفته از اکثر محققین در این زمینه با استفاده از متغیرهایی که از صورت‌های مالی نشأت گرفته و از سوی شرکت‌ها جهت جذب سهامداران، بانک‌ها، بستنکاران و ذی‌نفعان به بورس ارائه شده و دستخوش تغییرات داخلی قرار می‌گیرند، مستمسک تحقیقات قرار می‌گیرند، لذا ضروری است در جهت تکمیل تحقیقات صورت گرفته و اطمینان از ادعای اطلاعات برخاسته از بورس، الگویی استفاده گردد که جدای از تحلیل نسبت‌های مالی و شاخص‌های دیگر بتوان به ارزیابی عملکرد فرآیندی موجود در شرکت‌ها از عملکرد بنگاه‌های واگذار شده اطمینان حاصل گردد، مدل تعالی سازمانی مدیریت و کیفیت ۲ ابزاری برای رتبه‌بندی شرکت‌های واگذار شده و الگوبرداری از شرکت‌های موفق در سطحی وسیع‌تر می‌باشد، همچنین با شناسایی شاخص‌های ارزیابی می‌توان محدودیت‌های برنامه خصوصی سازی را مورد ارزیابی قرار داده و پیشنهادهای سیاستی متناسب با اوضاع اقتصادی جامعه ارائه نمود (کیکری، سوناتا، ۱۹۵۶).

### ۴- پیشینه تحقیق

گوپتا ۳ (۲۰۰۱) به مطالعه خصوصی سازی در هند پرداخت. وی در مطالعه خود، شرکت‌هایی را که از سال ۱۹۹۰ تا ۱۹۹۸ توسط دولت مرکزی به بخش خصوصی واگذار شدند مورد بررسی قرار داد. وی با استفاده از متغیرهایی چون فروش، نسبت‌های سودآوری، اشتغال، میانگین تولید، درآمد حاصل از نیروی کار با نمونه ۳۶ شرکت بدین نتیجه رسید که عوامل حاکی از بهبود عملکرد شرکت‌ها دارند که به دلیل تغییر در انگیزه‌ها و در نتیجه اطلاعات بیشتر و نظارت بعد از خصوصی سازی اتفاق افتاده است.

کوسنداد ۴ و اسوجنار ۵ (۲۰۰۲) به مطالعه اثر مالکیت بر عملکرد شرکت‌ها در برنامه گسترده خصوصی سازی در جمهوری چک پرداختند و اثر انواع مالکیت و میزان تمرکز مالکیت را در دوره بعد از واگذاری مورد بررسی قرار دادند. آنها برای مطالعه، دوره ۴ ساله بعد از خصوصی سازی را در نظر گرفتند و از متغیرهایی چون: سود عملیاتی، درآمد فروش، هزینه نیروی کار، نسبت بدهی به حقوق صاحبان سهام مجموعه اطلاعات از کل شرکت‌هایی که بین ۱۹۹۶-۱۹۹۹ واگذار شده‌اند از بورس اوراق بهادار پراگ جمع‌آوری گردید. که نتیجه بهبود عملکرد بعد از واگذاری اعلام گردید.

کلاسنس ۶، دجانکو ۷ و پل ۸ (۱۹۹۲) تحقیقی را بر روی ۷۰۶ شرکت در جمهوری چک در دوره مالی ۱۹۹۲-۱۹۹۵ انجام دادند که متغیرهای مورد استفاده در تحقیق آنها استانداردهای بین‌المللی حسابداری در نظر گرفته شد، تجزیه و تحلیل نسبت‌های ارزش بازار و سودآوری شرکت‌ها نشان از بهبود مدیریت شرکت‌ها به دلیل نوع مالکیت متمرکز آنها می‌باشد.

توینز کیو ایل ۹ (۱۹۹۸) اثر نوع مالکیت بر عملکرد تولید شرکت‌های صنعتی روسی را بررسی کرد و اثر مثبت مالکیت خصوصی نسبت به مالکیت دولتی بر تولید کارگران را مشاهده کرد، بیشتر این تغییرات به جهت اثرات مثبت مدیریتی و مالکیت کارکنان می‌باشد.

محمد نمازی (۱۳۸۱) تأثیر خصوصی سازی بر عملکرد مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس را بررسی نمود که در نتیجه آن درآمد سهم شرکت‌ها و بازده دارایی‌ها و بازده سرمایه شرکت‌ها پس از خصوصی سازی تغییری نکرده و در مجموع پس از خصوصی سازی عملکرد شرکت‌ها تغییر مطلوبی نکرده است.

ناصر آقا جانی (۱۳۸۰) به بررسی تأثیر خصوصی سازی بر ابعاد مالی جهت تداوم فعالیت شرکت‌ها پرداخته است. در این تحقیق نسبت‌های مالی که بیانگر تأثیر عملکرد مدیریت بر ابعاد مالی می‌باشد در حد فاصل سال‌های ۱۳۷۰-۱۳۷۸ و عملکرد شرکت‌ها در سه سال قبل و ۶ سال بعد ارزیابی شد و نتایج حاصل از آن نشان داد که متوسط نسبت‌های بررسی شده بعد از خصوصی سازی نسبت به دوره قبل تفاوت زیادی نداشته یعنی خصوصی سازی باعث بهبود ابعاد مالی شرکت‌های خصوصی شده در بورس اوراق بهادار تهران نشده است.

محمد رضا سیلوری (۱۳۷۹) رابطه بین نوع و عملکرد مالی را بررسی نموده است، در این تحقیق یک نمونه مشتمل بر ۶۲ شرکت از شش صنعت با هدف اینکه آیا تغییرات در درصد مالکیت موجب بهبود شاخص‌های عملکرد شده است یا خیر؟ نسبت‌های مالی سال‌های ۷۸ و ۷۷ مورد بررسی قرار گرفت که در نهایت تغییرات در نسبت مالکیت رابطه‌ای با تغییرات در نسبت‌های مالی ندارد.

علی رهبر (۱۳۷۳) به مطالعه تطبیقی خصوصی سازی در ایران و آلمان پرداخته و در آن دلایل عدم توفیق خصوصی سازی در ایران را از طریق مقایسه و جوه افتراق برنامه خصوصی سازی در دو کشور استخراج نموده

است.

مهدی تقوی (۱۳۷۳) عملکرد خصوصی سازی دولت را از دیدگاه نظری بررسی نمود و نقایص و مشکلات اجرای این سیاست را در این تحقیق مطرح و پیشنهاداتی را ارائه نمود، وی در این تحقیق مهمترین انگیزه واگذاری واحدهای دولتی به بخش خصوصی در ایران را جنبه مالی عنوان و در نهایت عملکرد خصوصی سازی را در راستای دستیابی به هدف ارتقاء کارایی نا موفق دانسته است.

دکتر خسرو منطقی (۱۳۸۳) تحقیقی دیگر در این خصوص با عنوان "بررسی عملکرد شرکت‌های دولتی قبل و بعد از واگذاری در بورس اوراق بهادار «گروه منتخب»" می‌باشد. در نتیجه این تحقیق از میان ۷ شرکت مورد تحقیق قرار گرفته‌اند که از میان آنها ۴ شرکت بعد از واگذاری بهبود یافته‌اند و ۳ شرکت دارای افت شدیدی بوده‌اند، لازم به ذکر است که یکی از ایرادات این مقاله این است که از تعداد کمی از شرکت‌ها استفاده نموده، در صورتی که بتوان از تعداد بیشتری از شرکت‌ها استفاده کرد به نتایج قابل قبول‌تری میتوان دست یافت.

آقایان سید امیر رضا نجات، اکبر میرزاده، محمد شهبازی، مهدی جواهری کامل (۱۳۷۶) تحقیق دیگری با موضوعیت "بررسی تأثیر خصوصی سازی بر عملکرد شرکت‌های دولتی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار" می‌باشد انجام گردید. نتایج حاصل از آزمون فرضیات نشان می‌دهد که میان عملکرد شرکت‌ها قبل از خصوصی سازی و عملکرد آنها بعد از خصوصی سازی تفاوت معناداری وجود ندارد و در واقع خصوصی سازی باعث بهبود عملکرد شرکت‌ها نشده است و حتی در بعضی از مواقع باعث کاهش سودآوری شرکت‌ها گشته است که دلیل این امر را می‌توان در سیاست‌های اشتباه اتخاذ شده در برنامه‌های خصوصی سازی جستجو کرد.

آقای محمد مهدی رفیعی (۱۳۷۴) در تحقیق خود با عنوان "بررسی مقایسه‌ای عملکرد شرکت‌های واگذار شده به بخش خصوصی قبل و بعد از واگذاری در روند خصوصی سازی" در سال ۷۴ انجام داده که ۱۷ شرکت در قبل و بعد از واگذاری مورد مقایسه و سنجش قرار گرفت که در نتیجه آن ۳۵٪ از شرکت‌ها نتیجه منفی و ۶۵٪ از شرکت‌ها نتیجه مثبت از ارزیابی گرفتند.

علی افشاری (۱۳۷۵) به بررسی تأثیرات سیاست خصوصی سازی در برنامه اول پرداخته است. این تحقیق تغییرات عملکرد عملیاتی، بخصوص افزایش در فروش را مورد مطالعه قرار داده است. یافته‌های این تحقیق حاکی از آن است که عملکرد عملیاتی شرکت‌های خصوصی شده بهبود یافته است اما این تغییرات چندان چشمگیر نبوده است. کوچک بودن دامنه تحقیق که تنها شامل ۸ شرکت و ۳ صنعت است را می‌توان یکی از نارسائیهای این تحقیق دانست، ضمن آنکه روش و استنباط آماری بکار رفته نیز منطبق با تحقیقات معتبر انجام شده در این زمینه نمی‌باشد.

فرهاد علی محمد (۱۳۸۸) در تحقیق خود به بررسی مقایسه‌ای عملکرد شرکت‌های خصوصی سازی

شده قبل و بعد از واگذاری پرداخت، نتایج تحقیق نشان داد که واگذاری شرکت ها به بخش خصوصی در هر یک از ابزارهای ارزیابی عملکرد شرکت ها شامل نسبت کیوتوبین ۱۰، ارزش افزوده اقتصادی و ارزش افزوده بازار ۱۱ میانگینشان بعد از خصوصی سازی افزایش یافته است و در نتیجه خصوصی سازی به بهبود عملکرد شرکت های واگذار شده منجر می گردد.

## ۵- سوالات تحقیق

سوالات تحقیق که در این خصوص مطرح می گردد، این است که بین عملکرد شرکت در قبل از واگذاری و بعد از واگذاری با ارزش شرکت نسبت به بهبود یا عدم بهبود آن ارتباط وجود دارد که به صورت ذیل بیان شده است :

- آیا بین عملکرد شرکت در قبل از واگذاری و ارزش شرکت رابطه وجود دارد ؟
- آیا بین عملکرد شرکت در بعد از واگذاری و ارزش شرکت رابطه وجود دارد ؟
- آیا عملکرد شرکت ها پس از واگذاری بهتر از قبل از واگذاری بوده است؟

## ۶- فرضیه های تحقیق

**فرضیه اصلی:**

بین عملکرد شرکت در قبل و بعد از واگذاری تفاوت معنی دار وجود دارد .

**فرضیه فرعی:**

فرضیه اول : عملکرد شرکت بر اساس معیار مالی مدل تعالی سازمانی مدیریت کیفیت (EFQM) بعد از واگذاری نسبت به قبل از واگذاری بهبود یافته است

فرضیه دوم : ارزش افزوده بازار (MVA) بعد از واگذاری نسبت به قبل از واگذاری بهبود یافته است.

فرضیه سوم: کیوتوبین (Qtobin) بعد از واگذاری نسبت به قبل از واگذاری بهبود یافته است.

فرضیه چهارم : بازدهی دارائی ها (ROA) بعد از واگذاری نسبت به قبل از واگذاری بهبود یافته است

فرضیه پنجم : بازدهی سرمایه (ROE) بعد از واگذاری نسبت به قبل از واگذاری بهبود یافته است .

فرضیه ششم : نسبت نقدینگی بعد از واگذاری نسبت به قبل از واگذاری بهبود یافته است .

فرضیه هفتم : سرمایه در گردش بعد از واگذاری نسبت به قبل از واگذاری بهبود یافته است.

## ۷- تعریف متغیرهای تحقیق

## ۷-۱- مدل تعالی سازمانی مدیریت کیفیت (EFQM)

با پیاده سازی این مدل که نگاهی کل نگر از سازمان ارائه می‌دهد سازمانهای متعالی به سطوح بالای عملکرد که با انتظارات همه ذی نفعانشان مطابق یا فراتر از آن است دست یافته و آن را حفظ می‌کنند. در این مدل موارد زیر مورد توجه قرار گرفته است :

الف- اهداف واگذاری شرکت های دولتی به بخش غیر دولتی

ب- ساختار و ویژگی های شرکت های واگذار شده (جامعه مورد بررسی)

ج- ویژگی‌ها، نتایج و دستاوردهای حاصل از مدل‌های قبلی ارزیابی عملکرد

د- محدودیت های آماری و اطلاعاتی مترتب بر امکانات آماری شرکت های واگذار شده :

با این که شرکت های واگذار شده از وجوه، دیدگاه‌ها و معیارهای مختلفی قابل بررسی، اندازه‌گیری، سنجش

و تحلیل می‌باشند، با این حال آن گروه از جنبه‌ها و معیارها که با اهداف این طرح از یک طرف خصوصیات

و ویژگی‌های قابل اندازه‌گیری و سنجش شرکت ها تناسب و سازگاری داشته، در طراحی مدل

ارزیابی بیشتر مورد توجه قرار گرفته است. معیارها و وجوه مورد نظر به شرح زیر می باشد :

۱- معیارهای مالی و بورس

۲- معیارهای اقتصادی و بهره‌وری

۳- معیارهای مدیریت و کیفیت

۴- معیارهای آموزش و یادگیری کارکنان و مدیران

۵- معیارهای نوآوری، فناوری و تحقیق و توسعه

۶- معیارهای بازار و مشتری

۷- معیارهای اشتغال زایی

۸- معیارهای مسئولیت های اجتماعی و رضایت ذی نفعان

## ارزش افزوده بازار: ۷-۲

ارزش افزوده بازار مفهومی است که ارتباطی نزدیک با ارزش افزوده اقتصادی دارد. این معیار از تفاوت بین ارزش بازار حقوق صاحبان سهام و ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام محاسبه می‌شود. مزیت ارزش افزوده بازار نسبت به سایر معیارها در این است که این معیار تفاوت بین وجوه وارد شده و خارج شده از شرکت را منعکس می‌کند (تفاوت بین آنچه سرمایه‌گذاران به عنوان سرمایه به شرکت آورده و آنچه قادرند با فروش سهام خود به قیمت بازار تحصیل کنند) به لحاظ نظری ارزش افزوده بازار شرکت در یک نقطه از زمان با

ارزش فعلی مورد انتظار سالانه ارزش اقتصادی برابر است از آنجا که ارزش بازار شرکت همانا ارزش فعلی بازده مورد انتظار شرکت در دراز مدت است ، ارزش افزوده بازار مبین وضعیت شرکت در دراز مدت است .

$$MVA = \text{Market value} - \text{Capital}$$

ارزش افزوده بازار = ارزش بازار شرکت - ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام

### ۳-۷- شاخص کیو توبین

کیو توبین یکی از شاخص های مطرح شده برای ارزیابی عملکرد شرکت هاست که تلفیقی از اطلاعات حسابداری و ارزش بازار را برای سنجش عملکرد مورد استفاده قرار می دهد و پس از ابداع اولیه آن توسط جیمز توبین نسخه های جدیدی از این شاخص بوجود آمد لیکن در این تحقیق شاخص کیو توبین ساده مبنای محاسبات قرار گرفته است.

$$Q = \frac{\text{ارزش بازار شرکت}}{\text{ارزش دفتری پایان سال داراییهای شرکت}} \Rightarrow \frac{\text{Market value of company}}{\text{Book value of assets}}$$

### ۴-۷- بازدهی دارائی ها (ROA)

این معیار میزان کارائی مدیریت را در به کار گرفتن منابع موجود جهت تحصیل سود نشان می دهد و یکی از نسبت های سودآوری است که در تجزیه و تحلیل آن منبع سود نه به صورت مطلق بلکه در ارتباط با منبع تحصیل آن مورد بررسی قرار می گیرد (رمضانی ۱۳۸۷) نسبت بازده دارائی ها از طریق رابطه زیر محاسبه می شود و به واسطه تحلیل دوپونت امکان تجزیه آن به شکل زیر وجود دارد (جهانخانی و پارسائیان ، ۱۳۸۴)

$$ROA = \frac{NI}{Asset} = \frac{NI}{Sales} \times \frac{Sales}{Asset}$$

### ۵-۷- بازدهی سرمایه (ROE)

بازدهی حقوق صاحبان سهام از پرترفدارترین و پرتکاربردترین معیارهای حسابداری است. برخی محققان امکان تفکیک بازده حقوق صاحبان سهام به نسبت های سودآوری ، گردش دارائی و اهرم مالی به واسطه تحلیل دوپونت را دلایل شهرت این معیار در بین تحلیل گران ، مدیران مالی و سهامداران بر شمرده اند و

فرمول محاسبه بازده حقوق صاحبان سهام و نسبت های مستتر در آن به صورت زیر است.

$$ROE = \frac{NI}{Equity} = \frac{NI}{Sales} \times \frac{Sales}{Asset} \times \frac{Sales}{Equity}$$

## ۸- روش تحقیق

این تحقیق از نظر هدف از جمله تحقیقات کاربردی و از نظر نحوه اجرا در زمره تحقیقات توصیفی همبستگی قرار می گیرد. از آنجا که تحقیق حاضر قصد دارد ارتباط بین عملکرد و ارزش شرکت ها و همچنین مقایسه این عملکرد قبل و بعد از واگذاری در بورس را بسنجید، بنابراین از روش آماری رگرسیون و آزمون انجام می پذیرد. بدین ترتیب که ابتدا نام شو SPSS های واگذار شده را در بازه زمانی ۸۰ - ۹۰ از سازمان خصوصی سازی دریافت و پس از مشخص شدن سال واگذاری شرکت ها نسبت های مالی دو سال قبل و دو سال بعد از واگذاری شرکت ها را پس از اینکه از نرم افزار رهاورد نوین در سازمان بورس اوراق بهادار دریافت گردید از طریق آزمون تی زوج شده در نرم افزار معنی دار بودن تفاوت بین دو وضعیت قبل و بعد از خصوصی سازی آزمون می گردد نکته ای که در این تحقیق وجود دارد و آن را از سایر تحقیقات داخل و خارج کشور متمایز می سازد در این است که در این تحقیق جهت تحلیل اطلاعات از دو مدل پرسشنامه ای (مدل تعالی سازمانی مدیریت کیفیت) که اطلاعات آن از سازمان خصوصی سازی اخذ گردیده و مدل تحلیلی یا آنالیز صورت های مالی (نسبت های مالی، شاخص کیوتوبین، ارزش افزوده بازار) که اطلاعات آن از سازمان بورس اوراق بهادار اخذ گردیده و بررسی و قابل قیاس می باشد از آنجا که اطلاعات آن از دو منبع متفاوت دریافت گردیده می تواند نتیجه این تحقیق را دقیقتر بیان نماید.

## ۹- روش گردآوری اطلاعات

برای ابتدا کار جهت دریافت آمار جامعه تحقیق (شرکت های واگذار شده) از طریق پرسشنامه ارسال شده و مکاتبات صورت گرفته با شرکت های واگذار شده توسط سازمان خصوصی سازی اطلاعات ۳ معیار از ۸ معیار مدل تعالی سازمانی مدیریت کیفیت دریافت و سپس رتبه بندی گردیده اند بعد جهت اثبات معیار مالی صورت های مالی شرکت ها از طریق بورس اوراق بهادار دریافت و با کمک سیستم نرم افزار رهاورد نوین و گزارش صورت های مالی حسابرسی شده مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

## ۱۰- جامعه آماری، نمونه‌ها و روش نمونه‌گیری و دلایل انتخاب شرکت‌ها:

جامعه آماری تحقیق کلیه شرکت‌های واگذار شده به بخش خصوصی که بیش از ۵۱٪ آنها از طریق بورس اوراق بهادار و یا سهام عدالت واگذار گردیده است و نمونه‌های انتخابی کلیه شرکت‌های واگذار شده از سالهای (۱۳۹۰-۱۳۸۱) می‌باشد که وضعیت شاخصهای مالی، بهره‌وری و اشتغالزایی ۳۸ شرکت منتخب واگذار شده به بخش خصوصی براساس امتیازات کسب شده مورد بررسی قرار گرفته و تا حد امکان دلایل بهبود یا عدم بهبود وضعیت شرکت تحلیل شده است (عربی، خسرو ۱۳۸۰).

دلیل انتخاب جامعه آماری در دسترس بودن اطلاعات شرکت‌ها که دارای بیشترین اطلاعات از معیارهای هشت گانه از مدل تعالی سازمانی مدیریت کیفیت باشد، همچنین به جهت ارزیابی کامل دو پیش شرط در نظر گرفته شده است: اول این که حداقل دو سال از واگذاری آنها سپری شده باشد تا تأثیر مدیریت جدید بر عملکرد شرکت نمود پیدا کند. دوم آن که در اثر واگذاری سهم دولت، میزان سهام بخش خصوصی در شرکت، به بیش از ۵۰ درصد رسیده باشد، که از بین ۳۷ شرکت که سه معیار آن در مدل فوق سنجیده و رتبه بندی می‌گردد ۱۴ شرکت آن در معیار مالی ریزتر شده و نسبت‌های مالی، ارزش افزوده و شاخص کیوتوبین آن سنجیده می‌شود.

## ۱۱- شرکت‌های مورد تحقیق

در این تحقیق ابتدا پس از این که سه معیار اشتغال، مالی، بهره‌وری توسط مدل تعالی سازمانی مدیریت کیفیت رتبه بندی گردید عملیات تحلیل داده‌ها و معنی داری آن از طریق آمار توصیفی جهت اثبات معیار مالی آن مورد سنجش قرار می‌گیرد و به فرضیات تحقیق پاسخ داده می‌شود، شرکت‌ها شامل موارد زیر می‌باشند:

# جدول شماره ۱: فهرست شرکت های واگذار شده مورد تحقیق

| ردیف | نام شرکت واگذار شده                | تاریخ واگذار شده | شرکت های انتخابی جهت سنجش مالی | دفتر | نام شرکت واگذار شده                                                         | تاریخ واگذار شده | شرکت های انتخابی جهت سنجش مالی | دفتر |
|------|------------------------------------|------------------|--------------------------------|------|-----------------------------------------------------------------------------|------------------|--------------------------------|------|
| ۱    | پتروشیمی رازی                      | ۸۴/۱/۶۷          | ✓                              | ۱۹   | احداث تأسیسات انتقال نیرو (اتانیر)                                          | ۸۶/۷/۳۱          | ✓                              | ۱۹   |
| ۲    | میکامه فولاد                       | ۶/۸/۶۷           | ✓                              | ۲۰   | تولید ادوات کشاورزی (کات)                                                   | ۸۶/۱/۵           | ✓                              | ۲۰   |
| ۳    | گروه معدنی ایران                   | ۶/۸/۶۷           | ✓                              | ۲۱   | شرکت معدنی آلومینوم (ایران آلومینوم)                                        | ۸۶/۱/۲۱          | ✓                              | ۲۱   |
| ۴    | تراکتورسازی ایران                  | ۷۸/۱/۸۷          | ✓                              | ۲۲   | صنایع هواپیمایی ایران                                                       | ۸۶/۳/۲۲          | ✓                              | ۲۲   |
| ۵    | ماتین آلات صنعتی تراکتورسازی ایران | ۸۸/۹/۸۷          | ✓                              | ۲۳   | گسترش صنایع ریلی ایران                                                      | ۸۷/۳/۲۹          | ✓                              | ۲۳   |
| ۶    | صنعتی (همک)                        | ۸۲/۱۱/۱۴         | ✓                              | ۲۴   | تکنیکان کنوئوری و ساخت صنایع ایران                                          | ۸۴/۱/۲۸          | ✓                              | ۲۴   |
| ۷    | تولید تجهیزات سنگین (همک)          | ۸۵/۱۱/۲۸         | ✓                              | ۲۵   | نصب نیرو                                                                    | ۸۶/۳/۲۲          | ✓                              | ۲۵   |
| ۸    | کابل های خارج از شبکه قندی         | ۸۳/۱۰/۳۳         | ✓                              | ۲۶   | نیر پارس                                                                    | ۸۶/۸/۹           | ✓                              | ۲۶   |
| ۹    | کتورسازی ایران                     | ۸۷/۲/۲۱          | ✓                              | ۲۷   | پیمانکاری عمومی صنایع فولاد گسترش ساختمانی گسترش و نوسازی صنایع ایران (سنا) | ۸۶/۱۰/۲۴         | ✓                              | ۲۷   |
| ۱۰   | سیمان اردبیل                       | ۷۸/۹/۸           | ✓                              | ۲۸   | سرمایه گذاری نیروگاهی ایران (سنا)                                           | ۸۶/۱۰/۲۴         | ✓                              | ۲۸   |
| ۱۱   | سیمان خاش                          | ۸۷/۹/۸           | ✓                              | ۲۹   | سرمایه گذاری نیروگاهی ایران (سنا)                                           | ۸۶/۱۰/۲۴         | ✓                              | ۲۹   |
| ۱۲   | سیمان داراب                        | ۸۷/۱۱/۲۸         | ✓                              | ۳۰   | پازرسی مهندسی و صنعتی ایران                                                 | ۸۴/۱/۲۴          | ✓                              | ۳۰   |
| ۱۳   | سیمان همدان                        | ۸۳/۹/۸           | ✓                              | ۳۱   | زاینده آب                                                                   | ۸۶/۱۰/۲۴         | ✓                              | ۳۱   |
| ۱۴   | سیمان دشتستان                      | ۸۶/۱۰/۲۴         | ✓                              | ۳۲   | مهندسی مشاور لار                                                            | ۸۶/۱۰/۲۴         | ✓                              | ۳۲   |
| ۱۵   | سیمان خوزستان                      | ۸۷/۹/۲۲          | ✓                              | ۳۳   | مهندسی مشاور ریلی آب                                                        | ۸۶/۱۰/۲۴         | ✓                              | ۳۳   |
| ۱۶   | سیمان همدان                        | ۸۷/۹/۲۲          | ✓                              | ۳۴   | خاک آریما                                                                   | ۸۶/۱۰/۲۴         | ✓                              | ۳۴   |
| ۱۷   | تولید عمده سلفکشی                  | ۸۷/۹/۲۲          | ✓                              | ۳۵   | پیمان                                                                       | ۸۶/۱۰/۲۴         | ✓                              | ۳۵   |
| ۱۸   | تولید عمده سلفکشی                  | ۸۷/۹/۲۲          | ✓                              | ۳۶   | پیمان غرب                                                                   | ۸۶/۱۰/۲۴         | ✓                              | ۳۶   |
| ۱۹   | فولاد کرمان                        | ۸۷/۹/۲۲          | ✓                              | ۳۷   | سینر                                                                        | ۸۶/۱۰/۲۴         | ✓                              | ۳۷   |

## ۱۲- تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش.

۱۲-۱- آمار توصیفی شاخص‌های اندازه‌گیری تحقیق

در جدول زیر آمار توصیفی از ۶ مدل سنجه با استفاده از داده‌های موجود در بورس و صورت‌های مالی شرکت‌ها در قبل و بعد از خصوصی‌سازی مورد سنجش قرار گرفت که به شرح ذیل می‌باشد:

جدول شماره ۲: آمار توصیفی شاخص‌های اندازه‌گیری تحقیق

| آمار توصیفی           | ارزش افزوده بازار |                   | شاخص کیوتوبین  |                | بازدهی دارایی  |                | بازدهی سرمایه  |                |
|-----------------------|-------------------|-------------------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|
|                       | قبل از واگذاری    | بعد از واگذاری    | قبل از واگذاری | بعد از واگذاری | قبل از واگذاری | بعد از واگذاری | قبل از واگذاری | بعد از واگذاری |
| میانگین               | ۶۹,۴۵۵,۵۴۷,۳۸۱    | ۹۰,۰۱۶,۲۸۲,۶۲۸    | ۰,۸۴۱          | ۰,۸۸۵          | ۱۳,۸           | ۱۷,۱           | ۳۱,۰۵۶,۲۸۶     | ۱۰,۷۹۵         |
| تعداد                 | ۱۴                | ۱۴                | ۱۴             | ۱۴             | ۱۴             | ۱۴             | ۱۴             | ۱۴             |
| انحراف معیار          | ۱۵۰,۶۹۲,۱۹۳,۳۳۳   | ۱۰۸,۹۳۳,۴۲۲,۱۵۴   | ۱,۲۸۵          | ۰,۴۴           | ۶,۷            | ۱۳             | ۵۴,۳۳۵,۹۲۶     | ۲۱۳,۳۶         |
| میان                  | ۲۶,۵۰۸,۳۳۱,۳۹۵    | ۴۷,۰۷۴,۲۰۰,۰۰۰    | ۰,۸            | ۰,۸            | ۱۴,۶           | ۱۹,۷           | ۳۴,۶           | ۵۶,۶           |
| جمع                   | ۹۷۲,۳۷۷,۶۶۳,۳۴۲   | ۱,۲۶۰,۲۳۷,۹۵۶,۸۰۰ | -              | -              | ۱۷۹,۶          | ۳۳۸,۸          | ۴۳۴,۱۶۵        | ۱,۵۱۱,۳۰       |
| خطای میانگین انحرافات | ۴۰,۳۷۴,۱۸۲,۶۵۶    | ۲۹,۱۱۳,۴۱۴,۴۲۹    | ۰,۳            | ۰,۱            | ۱,۷۸۳,۱۰۱۵     | ۳,۴۶           | ۱۴,۲۹۵,۳۳۹,۰۱  | ۵۷,۰۲          |
| حداقل                 | -۱۹۵,۱۷۰,۰۰۰,۰۰۰  | ۷,۴۳۹,۰۰۰,۰۰۰     | -۲,۴           | ۰,۴۵           | ۲              | -۸,۵           | -۱۳۷,۴۵        | ۱۵,۳           |
| حداکثر                | ۴۹۱,۲۰۵,۰۰۰,۰۰۰   | ۳۵۷,۹۰۰,۰۰۰,۰۰۰   | ۳,۹            | ۲,۱۶           | ۲۴,۸           | ۴۱,۱           | ۸۹,۳           | ۸۴۵            |
| اولین داده            | ۲۲,۲۶۰,۰۰۰,۰۰۰    | ۶۳,۳۵۰,۰۰۰,۰۰۰    | -              | -              | ۲۴,۸           | ۴۱,۱           | ۵۶,۹۳          | ۶۹,۳۲          |
| داده تغییرات          | ۶۸,۶۳۷,۰۰۰,۰۰۰    | ۳۵۰,۴۷۱,۰۰۰,۰۰۰   | ۶,۳            | ۱,۷            | ۲۲,۸           | ۲۹,۶           | ۲۲۶,۲          | ۸۲۹,۷          |
| آخرین داده            | ۳,۷۱۳,۰۰۰,۰۰۰     | ۱۴,۱۵۶,۸۰۰,۰۰۰    | ۰,۸            | ۰,۵            | ۱۶             | ۳۳,۱           | ۲۴,۶۵          | ۳۶,۴۱          |
| کشیدگی                | ۴,۹۰۱             | ۲,۳۷۲             | ۵,۱۲۲۹۰,۴۱۹    | ۵,۳۶           | -۱             | ۰,۱            | ۷,۸            | ۱۳,۶           |
| واریانس               | ۲,۲۷۰,۸۱۳         | ۱,۱۸۶,۶۳          | ۱,۶۵۱          | ۰,۱۹۳          | ۴۴,۵۱۳۳۱۳۳     | ۱۶۸,۰۸         | ۲۹۹۱,۶         | ۲۵۵۲۱,۱        |
| چولگی                 | ۱,۵۰۲             | ۱,۷۷۹             | -۰,۱۶۷         | ۲,۱۴۶          | -              | -              | -              | -              |

همانطور که از میانگین شاخص‌های فوق پیداست حکایت از افزایش بعد از واگذاری نسبت به قبل از واگذاری دارد همچنین حداقل و حداکثر نیز تقریباً حاکی از برتری نسبی بعد از واگذاری نسبت به قبل از واگذاری دارد، همچنین در ضریب کشیدگی توزیع مورد نظر از توزیع نرمال کشیده‌تر است؛ بدین معنا که در کشیدگی بعد از واگذاری داده‌ها به توزیع نرمال نزدیک‌ترند و پخی منحنی نسبت به قبل از واگذاری بیشتر است همچنین به لحاظ پراکندگی داده‌های مورد بررسی می‌توان گفت، واریانس و و انحراف معیار دامنه متغیرها در بعد از واگذاری نسبت به قبل از واگذاری کمتر است (آذر، عادل، مومنی، منصور، ۱۳۹۰).

## ۲-۱۲- آزمون تی استیودنت

به منظور مقایسه میانگین دو جامعه با هم از این آزمون استفاده می‌گردد، البته با فرض نرمال و مشابه بودن دو مجموعه داده  $\mu_1$  و  $\mu_2$  مورد بررسی قرار می‌گیرد. اگر میانگین مجموعه اول  $\mu_1$  و میانگین مجموعه دوم باشد صورت آزمون فرض در این صورت بصورت زیر خواهد بود:

$$\left\{ \begin{array}{l} H_0 = \mu_1 = \mu_2 \\ H_1 = \mu_1 \neq \mu_2 \end{array} \right.$$

فرضیه اصلی:

بین عملکرد شرکت قبل و بعد از واگذاری تفاوت معنی‌دار وجود دارد.

جدول شماره ۳: آزمون تی یک نمونه‌ای از فرضیه اصلی

| آزمون تی یک نمونه‌ای |         |                 |                       |                |                    |           |
|----------------------|---------|-----------------|-----------------------|----------------|--------------------|-----------|
| متغیرها              | آزمون t | درجه آزادی (df) | مقدار معنی داری (sig) | اختلاف میانگین | ۹۵٪ در سطح اطمینان |           |
|                      |         |                 |                       |                | پائین ترین         | بالا ترین |
| نتایج داده‌ها        | ۱,۲۱۳   | ۶               | ۰,۰۰۰                 | ۰,۴۳۱۴۳        | ۰,۴۳۹۰-            | ۱,۳۰۱۹    |

جدول شماره ۴ : آزمون تی یک نمونه‌ای از فرضیه اصلی

| آماره تی یک نمونه‌ای |       |         |              |                        |
|----------------------|-------|---------|--------------|------------------------|
| متغیرها              | تعداد | میانگین | انحراف معیار | خطای استاندارد میانگین |
| نتایج داده ها        | ۷     | ۰,۴۳۱۴  | ۰,۹۴۱۲۱      | ۰,۳۵۵۷۴                |

نتایج آزمون تی یک نمونه‌ای نشان می دهد که عملکرد شرکت قبل از واگذاری نسبت به بعد از واگذاری سطح معناداری پیدا کرده در بررسی از میانگین قبل و بعد از واگذاری متغیرهای مورد سنجش که شامل معیار مالی از مدل تعالی سازمانی با افزایش ۵۵٪، ارزش افزوده بازار با افزایش ۳۰٪، شاخص کیوتوبین با افزایش ۴٪، بازدهی دارائی ها با افزایش ۴۱٪، بازدهی سرمایه با افزایش ۲۴۰٪، نقدینگی با کاهش ۱۶٪، سرمایه در گردش با کاهش ۵۲٪ نسبت به قبل از واگذاری می باشد که آزمون فوق حاکی از آن است که در کل متغیرها با ۴۳٪ افزایش در بهبود عملکرد نسبت به قبل از واگذاری مواجه بوده اند.

$$\left\{ \begin{array}{l} H_0 = \mu_{\text{after}} \leq \mu_{\text{befor}} \\ H_1 = \mu_{\text{after}} > \mu_{\text{befor}} \end{array} \right.$$

همچنین با توجه به مقدار احتمال آزمون (۰,۰۰۰) که مقداری کوچکتر از سطح معنی داری آزمون (۰/۰۵) است، فرض صفر آزمون رد شده و فرض مقابل مورد تأیید می باشد، یعنی خصوصی سازی با توجه به شاخص های فوق اثر مثبتی داشته است (صالحی، جمشید، ابراهیمی، ایرج (۱۳۸۴)).

### فرضیات فرعی :

نتایج آزمون تی استیودنت زوج شده فرضیات فرعی به شرح جدول مندرج ذیل می باشد :

**جدول شماره ۵ : آزمون تی زوجی از فرضیات فرعی تحقیق**

| شاخص ها           | تفاضل زوج |         |         |         |        | میانگین | انحراف معیار | خطای استاندارد میانگین | در سطح اطمینان ۹۵٪ |    | نتیجه آزادی درجه | مقدار معناداری |  |
|-------------------|-----------|---------|---------|---------|--------|---------|--------------|------------------------|--------------------|----|------------------|----------------|--|
|                   | پایستار   | بالا تر | پایستار | بالا تر |        |         |              |                        |                    |    |                  |                |  |
| ارزش افزوده بازار | ۲۰۴,۲۴    | ۵۳۳     | ۱۶۱,۷۷۶ | ۱۷۸,۷۱۱ | ۴۳,۲۳۶ | ۴۹,۴۱۶  | -۱۱۳,۹۶۷     | ۷۳,۸۳۶                 | -۰,۴۷۶             | ۱۳ | ۰,۰۱۵            |                |  |
|                   | -۰,۰۴۳    | ۱,۳۲    |         |         | ۰,۳۵   |         | -۰,۸۰        | ۰,۷۱                   | -۰,۱۲              | ۱۳ | ۰,۰۲۰            |                |  |
|                   | -۴,۲۲۷    | ۱۰,۵۳   |         |         | ۲,۸۱   |         | -۱۰,۸۶       | ۱,۸۵                   | -۱,۵۰۱             | ۱۳ | ۰,۰۰۸            |                |  |
|                   | -۷۶,۸۹    | ۲۱۹,۴۲  |         |         | ۵۸,۶۴  |         | -۲۰,۳۵۸      | ۴۹,۷۹                  | -۱,۳۱۱             | ۱۳ | ۰,۰۰۱۳           |                |  |
|                   | ۰,۰۳۹     | ۰,۲۰    |         |         | ۰,۰۵۳  |         | -۰,۰۷۶       | ۰,۱۵۵                  | ۰,۷۴۰              | ۱۳ | ۰,۰۲۴            |                |  |
|                   |           |         |         |         |        |         |              |                        |                    |    | ۱۳               | ۰,۰۰۸          |  |
|                   |           |         |         |         |        |         |              |                        |                    |    | ۱۳               | ۰,۰۱۵          |  |
| سرمایه در گردش    |           |         |         |         |        |         |              |                        |                    |    |                  |                |  |

مشخصات توصیفی متغیرهای نتایج آزمون تی استیودنت نشان می‌دهد که عملکرد شرکت قبل از واگذاری نسبت به بعد از واگذاری سطح معناداری پیدا کرده و از آنجا که سطح معنی دار آزمون  $0/05$  می‌باشد و هر نتیجه‌ای که کمتر از درصد فوق باشد فرض معنی داری را توجیه می‌کند. فرض صفر آزمون مبنی بر کمتر یا مساوی بودن عملکرد شرکت‌های واگذار شده پس از واگذاری نسبت به قبل از واگذاری می‌باشد، بنابراین در ارزش افزوده بازار، شاخص کیوتوبین، بازدهی دارائی‌ها، بازدهی سرمایه، فرض صفر رد شده پس می‌توان گفت که بررسی متغیرهای فوق در واگذاری شرکت‌ها تأثیر مثبتی داشته است و نشان از بهبود عملکرد در پس از واگذاری می‌باشد، ولی در نقدینگی و سرمایه در گردش فرض صفر مورد تأیید بوده پس می‌توان گفت که بررسی متغیرهای فوق حاکی از کاهش بهبود عملکرد در پس از واگذاری می‌باشد (علی محمد، فرهاد (۱۳۸۸)).

### ۱۳- محدودیت‌های تحقیق :

شرکت‌های متعددی هستند که ممکن است درصد قابل توجهی از سهامشان به بخش خصوصی واگذار شده باشد لیکن به علت عدم احراز شرایط تعیین شده (حداقل  $51\%$ ) و حضور در بورس در دامنه رسیدگی قرار نمی‌گیرند از طرفی با توجه به عدم استقبال بخش خصوصی نسبت به خرید سهام شرکت‌های قابل واگذاری در سال‌های اخیر بنا به مقایسه تعداد مصوبات قابل واگذاری دولت و آمارهای واقعی واگذاری و اجرا نشدن کامل سیاست‌های خصوصی‌سازی، تعداد شرکت‌های واگذار شده کم بوده بطوری که در تحقیق ما نمونه تحقیق بر جامعه منطبق می‌باشد. همچنین به منظور بررسی نسبت‌های مالی برخی از شرکت‌ها امکان دسترسی به صورت‌های مالی آنان در قبل از واگذاری میسر نبود.

### ۱۴- نتایج و پیشنهادها

۱۴-۱- نتیجه‌گیری: نتایج حاصل از بررسی فرضیات تحقیق به شرح ذیل می‌باشد:  
فرضیه اصلی:

در بررسی از میانگین قبل و بعد از واگذاری متغیرهای مورد سنجش که شامل معیار مالی از مدل تعالی سازمانی، ارزش افزوده بازار، شاخص کیوتوبین، بازدهی دارائی‌ها، بازدهی سرمایه، نقدینگی، سرمایه در گردش می‌باشد که با گرفتن میانگین کلی شاخص‌ها حاکی از آن است که در کل متغیرها با  $43\%$  افزایش

در بهبود عملکرد نسبت به قبل از واگذاری مواجه بوده‌اند.

### فرضیات فرعی:

- نتایج این پژوهش در فرضیه فرعی اول نشان می‌دهد که عملکرد شرکت بر اساس معیار مالی مدل تعالی سازمانی بعد از واگذاری نسبت به قبل از واگذاری بهبود یافته است.

از بین جامعه مورد بررسی، امتیاز معیار مالی در ۲۱ شرکت در دوران پس از واگذاری افزایش و در ۱۷ شرکت کاهش یافته است. پس بنابراین می‌توان گفت طبق مدل فوق و با توجه به رتبه بندی شرکت ها ۵۵٪ موجب بهبود در معیار مالی بوده و ۴۵٪ شرکت ها با کاهش بهبود مواجه بودند

- نتایج این پژوهش در فرضیه فرعی دوم نشان می‌دهد که در بخش آمار توصیفی آن، میانگین داده‌ها حاکی از آن است که ۳۳٪ ارزش افزوده بازار بعد از واگذاری نسبت به قبل از واگذاری افزایش یافته، همچنین در ضریب کشیدگی توزیع مورد نظر از توزیع نرمال کشیده‌تر است؛ بدین معنا که در کشیدگی بعد از واگذاری داده‌ها به توزیع نرمال نزدیک‌ترند و پخی منحنی نسبت به قبل از واگذاری بیشتر است

همچنین ضریب چولگی با در نظر گرفتن  $|SK| > 0$  یعنی چولگی به سمت راست است؛ بدین معنا که چولگی توزیع بعد از واگذاری نسبت به قبل از واگذاری بیشتر است. فرض صفر آزمون مبنی بر کمتر یا مساوی بودن عملکرد شرکت های واگذار شده پس از واگذاری نسبت به قبل از واگذاری می‌باشد که رد شده پس بنابراین می‌توان گفت که واگذاری شرکت ها تأثیر مثبتی داشته است و در سطح اطمینان ۹۵٪ مورد تأیید می‌باشد و در سطح اطمینان ۹۵٪ مورد تأیید می‌باشد.

- نتایج این پژوهش در فرضیه فرعی سوم نشان می‌دهد که در بخش آمار توصیفی آن، میانگین داده‌ها حاکی از آن است که ۵٪ شاخص کیوتوبین بعد از واگذاری نسبت به قبل از واگذاری افزایش یافته، همچنین در ضریب کشیدگی توزیع مورد نظر از توزیع نرمال کشیده‌تر است؛ بدین معنا که در کشیدگی بعد از واگذاری داده‌ها به توزیع نرمال نزدیک‌ترند و پخی منحنی نسبت به قبل از واگذاری کمتر است. همچنین ضریب چولگی با در نظر گرفتن  $|SK| > 0$  یعنی چولگی در قبل از خصوصی سازی به سمت چپ است؛ بدین معنا که توزیع تقریباً چولگی ندارد ولی در بعد از واگذاری با در نظر گرفتن  $|SK| < 0$  چولگی به سمت راست است؛ بدین معنا که چولگی توزیع زیاد است. فرض صفر آزمون مبنی بر کمتر یا مساوی بودن عملکرد شرکت های واگذار شده پس از واگذاری نسبت به قبل از واگذاری می‌باشد که رد شده پس بنابراین می‌توان گفت که واگذاری شرکت ها تأثیر مثبتی داشته است و در سطح اطمینان ۹۵٪ مورد تأیید می‌باشد.

- نتایج این پژوهش در فرضیه فرعی چهارم نشان می‌دهد که در بخش آمار توصیفی آن، میانگین داده‌ها حاکی از آن است که ۳۰٪ بازده دارایی ها بعد از واگذاری نسبت به قبل از واگذاری افزایش یافته، حداقل و حداکثر نیز تقریباً حاکی از برتری نسبی بعد از واگذاری نسبت به قبل از واگذاری دارد، همچنین در ضریب

کشیدگی توزیع مورد نظر از توزیع نرمال کشیده‌تر است؛ بدین معنا که در کشیدگی بعد از واگذاری داده‌ها به توزیع نرمال نزدیک‌ترند و پخی منحنی نسبت به قبل از واگذاری کمتر است ولی در قبل از واگذاری شرایط به صورت  $K < 0$  می‌باشد. فرض صفر آزمون مبنی بر کمتر یا مساوی بودن عملکرد شرکت های واگذار شده پس از واگذاری نسبت به قبل از واگذاری می‌باشد که رد شده پس بنابراین می‌توان گفت که واگذاری شرکت‌ها تأثیر مثبتی داشته است و در سطح اطمینان ۹۵٪ مورد تأیید می‌باشد.

- نتایج این پژوهش در فرضیه فرعی پنجم نشان می‌دهد که در بخش آمار توصیفی آن، میانگین داده‌ها حاکی از آن است که ۷۰٪ بازده سرمایه بعد از واگذاری نسبت به قبل از واگذاری افزایش یافته، حداقل و حداکثر نیز تقریباً حاکی از برتری نسبی بعد از واگذاری نسبت به قبل از واگذاری دارد، همچنین در ضریب کشیدگی توزیع مورد نظر از توزیع نرمال کشیده‌تر است؛ بدین معنا که در کشیدگی بعد از واگذاری داده‌ها به توزیع نرمال نزدیک‌ترند و پخی منحنی نسبت به قبل از واگذاری بیشتر است. فرض صفر آزمون مبنی بر کمتر یا مساوی بودن عملکرد شرکت های واگذار شده پس از واگذاری نسبت به قبل از واگذاری می‌باشد که رد شده پس بنابراین می‌توان گفت که واگذاری شرکت‌ها تأثیر مثبتی داشته است و در سطح اطمینان ۹۵٪ مورد تأیید می‌باشد.

- نتایج این پژوهش در فرضیه فرعی ششم نشان می‌دهد که در بخش آمار توصیفی آن، میانگین داده‌ها حاکی از آن است که نسبت نقدینگی یا حاشیه ایمنی اعتبار دهندگان با کاهش ۱۸ درصدی نسبت به بعد از واگذاری مواجه بوده با وجود کاهش نقدینگی، نسبت جاری که در واقع توانایی پرداخت بدهی های جاری از محل دارایی های جاری می‌باشد و افزایش ۳۴ درصدی نسبت جاری در بعد از واگذاری نسبت به قبل از واگذاری حاکی از آن است که شرکت تحت شعاع واگذاری نسبت به واگذاری شرکت‌ها قرار گرفته و در صدد پرداخت بدهیها با افزایش نسبت مواجه گردیده است، حداقل و حداکثر نیز تقریباً حاکی از برتری نسبی بعد از واگذاری نسبت به قبل از واگذاری دارد. فرض صفر آزمون مبنی بر کمتر یا مساوی بودن عملکرد شرکت های واگذار شده پس از واگذاری نسبت به قبل از واگذاری می‌باشد که تأیید شده پس بنابراین می‌توان گفت که واگذاری شرکت‌ها در نقدینگی تأثیر منفی داشته است و در سطح اطمینان ۹۵٪ می‌توان گفت که سطح نقدینگی کاهش پیدا نموده و مورد تأیید نمی‌باشد.

- نتایج این پژوهش در فرضیه فرعی هفتم نشان می‌دهد که در بخش آمار توصیفی آن، میزان سرمایه در گردش شاخصی است برای تشخیص درجه نقدینگی یک شرکت می‌باشد، بررسی‌ها نشان می‌دهد که میانگین سرمایه در گردش قبل از واگذاری نسبت به بعد از واگذاری ۵۲ درصد کاهش و بالتبع آن نقدینگی نیز با ۱۸ درصد کاهش مواجه بوده، حداقل و حداکثر نیز حاکی از برتری نسبی بعد از واگذاری نسبت به قبل از واگذاری دارد. فرض صفر آزمون مبنی بر کمتر یا مساوی بودن عملکرد شرکت های واگذار شده پس از واگذاری نسبت به قبل از واگذاری می‌باشد که تأیید شده است پس بنابراین می‌توان گفت که واگذاری

شرکت ها تأثیر منفی داشته است، در سطح اطمینان ۹۵٪ می توان گفت که سرمایه در گردش کاهش پیدا نموده و مورد تأیید نمی باشد.

### نتایج حاصل از مدل تعالی سازمانی مدیریت کیفیت:

**معیار مالی:** از بین جامعه مورد بررسی، امتیاز معیار مالی در ۲۱ شرکت در دوران پس از واگذاری افزایش و در ۱۶ شرکت کاهش یافته است. از لحاظ رشد امتیاز معیار مالی، بیشترین مقدار رشد متعلق به شرکت کنتورسازی (۱۳۰٪+) و بیشترین کاهش متعلق به شرکت تولید سموم علفکش (۵۸٪-) بوده است.

**معیار بهره‌وری:** از بین جامعه مورد بررسی، امتیاز معیار بهره‌وری در ۲۶ شرکت (۶۸ درصد نمونه) در دوران پس از واگذاری افزایش و در ۱۱ شرکت (۳۲ درصد نمونه) کاهش یافته است. این نتیجه نشان میدهد که یکی از مهمترین اهداف خصوصی سازی که افزایش بهره‌وری است، در ۶۸ درصد شرکت های واگذار شده محقق شده است. از لحاظ رشد امتیاز معیار بهره‌وری، بیشترین مقدار رشد، متعلق به شرکت نیرپارس (۶۱۵٪+) و بیشترین کاهش متعلق به شرکت صنایع هوایی ایران (۸۷٪-) بوده است.

**معیار اشتغالزایی:** از بین جامعه مورد بررسی، امتیاز معیار اشتغالزایی در ۲۲ شرکت (۵۸ درصد نمونه) در دوران پس از واگذاری افزایش و در ۱۵ شرکت (۴۲ درصد نمونه) کاهش یافته است. از لحاظ رشد امتیاز معیار اشتغالزایی و دانشمندی پرسنل، بیشترین مقدار رشد متعلق به شرکت پیمانکاری عمومی صنایع فولاد گسترش (۵۹٪+) و بیشترین کاهش متعلق به شرکت صنایع هوایی ایران (۶۶٪-) بوده است.

### مقایسه نتایج این تحقیق با تحقیقات مشابه

#### مقایسه محتوایی

نتایج این تحقیق با توجه به فحوای روش تحقیق مبین این است که اطلاعات اخذ شده که نوعاً از دو منبع مستقل بوده (سازمان خصوصی سازی و سازمان بورس اوراق بهادار) و نتایج هر دو منبع در جهت کسب اطمینان از اطلاعات وارده بوده و همچنین متغیرهای بکار گرفته شده و روش تجزیه و تحلیل متفاوت در محاسبه منابع مذکور منجر به نتایجی قابل اقناع گردیده است مثلاً در اطلاعات حاصل از روش پرسشنامه‌ای سازمان خصوصی سازی که برخاسته از مکاتبات و ارائه پرسشنامه به شرکت های مشمول واگذاری بوده و سه معیار (مالی، بهره‌وری، اشتغالزایی) از معیارهای هشت گانه مدل تعالی سازمانی مدیریت کیفیت رتبه بندی شده‌اند در سوی دیگر اطلاعات حاصل از بورس اوراق بهادار نیز به موازات معیار مالی آن را با استفاده از شاخص‌هایی چون کیوتوبین، ارزش افزوده بازار، بازدهی سرمایه و بازدهی دارائی با هدف کسب اطمینان و صحه گذاری به نتیجه بهبود کیفی و کمی دست یافته شده است ولی در نتایج سایر تحقیقات مشابه فحوای روش تحقیق بیشتر جنبه کمی و اطلاعات برخاسته از بورس اوراق بهادار را مورد تحلیل و

نتایج آن نیز بهبود عملکرد شرکت‌ها حکایت دارد.

### مقایسه آماری:

در مقایسه آماری تحقیق فوق تمرکز بیشتر بر صحت نتایج بوده تا اینکه محقق به دنبال ارائه بیشترین تعداد نمونه از واگذاری‌ها باشد کما اینکه در تحقیقات مشابه ۴۲ شرکت و بالاتر مورد بررسی قرار گرفته ولی در این تحقیق ۳۷ شرکت با مدل تعالی سازمانی مدیریت کیفیت رتبه بندی و ۱۴ شرکت از ۳۷ شرکت فوق به منظور اثبات مدعا با استفاده از شاخص‌های فوق‌الشاره مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند و نتایج آن نیز به تفکیک مفروضات بالا اشاره شده است.

### ۲-۱۴-پیشنهادهای

پیشنهادهای برگرفته از نتایج تحقیق و پیشنهادهای پژوهشی به شرح زیر است:

- ۱- پیشنهاد می‌گردد موضوع علل بحران نقدینگی شرکت‌ها پس از واگذاری و راههای رفع آن به عنوان یک موضوع تحقیق جداگانه مورد بررسی و کنکاش شود
- ۲- به منظور کاهش مشکل نقدینگی، دولت بهتر است اقدامات ذیل را انجام دهد:
  - الف) اعطای تسهیلات کافی برای شرکت‌هایی که واگذار می‌شوند - حداقل در سال‌های پس از واگذاری
  - ب) حذف سوبسیدها و کاهش حمایت‌ها بصورت تدریجی اعمال گردد
  - ج) در سیاست‌های مربوط به پرداخت سود سهام تجدید نظر مناسبی صورت پذیرد.
  - د) در خصوص مشکل بدهیهای شرکت‌های واگذار شده، پیشنهاد می‌گردد دولت توسط بانک‌ها بدهیهای شرکت‌های واگذار شده را تقسیط نماید تا این شرکت‌ها در سال‌های اولیه واگذاری با کمبود نقدینگی مواجه نشود
- ۳- پیشنهاد می‌شود شرکت‌هایی که پس از واگذاری موجب بهبود در بازدهی شرکت نشده‌اند مورد حمایت قرار گیرند
- ۴- پیشنهاد می‌گردد جهت تحقیقات آتی با عنوان "بررسی اثرات نقدینگی شرکت‌های واگذار شده در بهبود سودآوری شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار" با مفروضات زیر مورد بررسی و تحلیل قرار گیرد:

### فرضیه اصلی:

بین نقدینگی شرکت و بهبود سودآوری تفاوت معناداری وجود دارد

### فرضیات فرعی:

بین سرمایه در گردش شرکت و بهبود سودآوری رابطه معناداری وجود دارد

بین نسبت جاری و بهبود سودآوری رابطه معناداری وجود دارد

## ۱۵- پی‌نوشت‌ها

۱- یمانی که در دهم دسامبر سال ۱۹۹۱ در شهر ماستریخت هلند توسط سران ۱۲ کشور عضو جامعه اقتصادی اروپا بسته شد

- 2- European Foundation for Quality Management (EFQM)
- 3- Nandini Gupta
- 4- Evzen Kocenda
- 5- Esvejnar
- 6- Stijn Claessens
- 7- Simon Djankov
- 8- Gerhard pohl
- 9- Tobin's q Earle
- 10- Qtobin
- 11- Market Value Added (MVA)

## ۱۶- منابع و مأخذ

- ۱- گزارش صورت‌های مالی شرکت‌های منتخب (۱۳۸۰-۱۳۹۰). سازمان بورس اوراق بهادار.
- ۲- آذر، عادل، مومنی، منصور (۱۳۹۰). آمار و کاربرد آن در مدیریت، انتشارات سمت.
- ۳- باباجانی، جعفر (۱۳۸۶). حسابداری و کنترل‌های مالی دولتی.
- ۴- صالحی، جمشید، ابراهیمی، ایرج (۱۳۸۴). ریاضی و کاربرد آن در مدیریت (۲ و ۱).
- ۵- کمبجانی، اکبر (۱۳۸۱). ارزیابی عملکرد سیاست‌های خصوصی سازی در ایران، وزارت امور اقتصادی و دارایی، معاونت اقتصادی.
- ۶- گروه تحقیقاتی (۱۳۸۹). آسیب‌شناسی طرح سهام عدالت، سازمان خصوصی سازی، معاونت مطالعات، برنامه ریزی و ارزیابی.
- ۷- کیانی، منوچهر و همکاران (۱۳۸۰). خصوصی سازی شرایط و تجربیات، سازمان صنایع ملی ایران، ص ۹۶-۹۹.
- ۸- نشریه داخلی سازمان برنامه و بودجه (۱۳۷۲). شرکت‌های دولتی و عملکرد سیاست‌های خصوصی سازی.
- ۹- قره‌باغیان مرتضی (۱۳۷۲). خصوصی سازی ابزاری برای تعدیل اقتصادی، مرکز پژوهش‌های مجلس.
- ۱۰- علی محمد، فرهاد (۱۳۸۸). بررسی مقایسه‌ای عملکرد شرکت‌های خصوصی شده قبل و بعد از واگذاری، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد واحد علوم و تحقیقات.

- ۱۱- رفیعی ، مهدی (۱۳۷۴). بررسی مقایسه ای عملکرد شرکت های واگذار شده به بخش خصوصی قبل و بعد از واگذاری در روند خصوصی سازی ، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.
- ۱۲- عربی ، خسرو (۱۳۸۰). بررسی اثر نوع صنعت بر عملکرد پس از واگذاری شرکت های دولتی در بورس تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.
- ۱۳- اسدالهی ، سید محمد (۱۳۸۰). بررسی عملکرد شرکت های پذیرفته شده و بررسی اوراق بهادار تهران از نظر ریسک و بازده پایان نامه کارشناسی ارشد ، دانشگاه آزاد واحد تهران مرکز.
- ۱۴- تقوی، مهدی (۱۳۷۱). خصوصی سازی در برنامه اول توسعه اقتصادی - جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه تحقیقات مالی، شماره ۱.

### English References :

- 1- Granof MH, Khumawala SB(2011). "government and not for profit accounting". 5nd ed. John Wiley & Sons Publications, pp14- 18 .
- 2- Klod Ve Chang (2005). " privatization and development"
- 3- Sonata, kikri ,Aysheto Fatima (1956). " last privatization".
- 4- GASB Concepts Statement No. 2(1980). "Service Efforts and Accomplishments Reporting", as amended by GASB Concepts Statements No. 3 and 5
- 5- McCall SM, Klay WE(2009). "Accountability Has Always Been the Cornerstone of Accounting", The Journal of Government Financial Management
- 6- NCGA Concepts Statement No. 1(2002). "Objectives of Accounting and Financial Reporting for Governmental Units". <http://www.seagov.org/aboutpmg/history.shtml>.
- 7- GASB Concepts Statement No. 1(1978) . "Objectives of Financial Reporting", <http://www.gasb.org/st/index.html>.